

BUITEN

30^E JAARGANG N^O. 51

ZATERDAG 19 DECEMBER 1936

Foto E. Schindeler, Herstal, België

LA ROCHE EN ARDENNE IN DE OURTHEVALLEI
(BIJ HET ARTIKEL „DOOR 'T WALENLAND”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

WEINIG DOCH GOEDE WANDVERSIERING. DOOR W.

RETERA WZN. BLZ. 602—603

DE VALLENDE STER. DOOR WS. BLZ. 603

KEVERS IN HUIS (GEÏLL.). DOOR Dr. G. BAREN-
DRECHT BLZ. 603, 612

DOOR 'T WALENLAND (GEÏLL.). (II. DE ARDENNEN).

DOOR L. SPRUIT BLZ. 601, 604—607

EEN WINTER-TRAGEDIE. DOOR H. E. KUYLMAN
BLZ. 606—608

IN OVERLIJSELS NOORDWESTHOEK (GEÏLL.). DOOR

JAC. GAZENBEEK BLZ. 608—610

OUDE KERKEN IN DE GRONINGER OMMELANDEN

(GEÏLL.). DOOR ADOLF PATHUIS (III) . . BLZ. 610—612

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te
zenden naar *Rokin 74—76, Amsterdam*. Bijdragen dienen vergezeld te
gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten is verboden.

Weinig doch goede wandversiering

DOOR W. RETERA WZN.

UIT mijn prille jeugd herinner ik mij een schoenmakertje. Of liever van het schoenmakertje zelf herinner ik mij niet veel, doch des te meer van zijn werkhokje. Het was een kleine ruimte, waar de man maar net zijn hamer kon zwaaien. Ik vond het daar heel gezellig, want de wanden en zelfs het plafond waren met plaatjes behangen, allerlei uitknipsels uit kranten en goedkope tijdschriftjes, hoofdzakelijk van schepen, want de schoenmaker had in zijn jonge jaren ook nog illusies gekoesterd: hij had zeeman willen worden. Er was dus in dat hokje heel wat te zien en ik weet wel dat ik me voornam later ook mijn kamer met plaatjes vol te hangen.

Van dat voornemen ben ik, helaas, teruggekomen! Wanneer ik nu een kamer zie waarvan de wanden met allerlei schilderijtjes en platen zijn vol gehangen, dan moet ik weer denken aan dat schoenmakersinterieur. En ook aan den primitieven mensch die in zijn strijd om het bestaan zijn hol volsleepte met rijken buit. Deze verzamelwoede had de beteekenis van voorzorg in de tijden van ontbering of van ziekte. Dit oerinstinct van het volsleepen van het hol, leeft dat nu nog niet bij den zoogenaamden cultuurmensch? Wanneer menschen hun woning vol maken met meubelen en huisraad en hun wanden vol hangen met wandversieringen, is dat niet de zucht vooral niet in tijden van tegenspoed te kort te komen? Zien zij niet in dien overvloed een bewijs van veiligheid, bewoonbaarheid, zelfs van gezelligheid?

Schoonheid van het interieur is zeker niet identiek met rijkdom, wooncultuur zeker niet hetzelfde als bezitsuitstalling. Eerder het tegendeel. Schoonheid in het interieur ontstaat door organische eenheid, door stijlvolle beperking, waarbij men dus aan alle elementen recht doet wedervaren. Ook aan de wanden. De wanden zijn de verticale begren-

zingen van de ruimte. Het zijn deelen van het interieur. Wil men hen als natuurlijke elementen doen medewerken, dan moet men hen ook niet in hun aesthetische functie belemmeren. De wanden zijn niet alleen begrenzing van het interieur, zij spelen ook een rol als achtergrond van het meubilair, er is een zekere wisselwerking tussen de vlakheid der wanden en het kubisch-plastische van het meubilair. Van een kubisch-plastische massa gaat een zekere uitstraling uit, het dringt zich op, eischt ruimte. Wanneer een vertrek vol met meubels staat is er geen massa-uitstralingsmogelijkheid voor ieder meubel afzonderlijk, er ontstaat een vertroebeling van waarde, een onrust, omdat alles tegen elkaar inwerkt, zoo'n vertrek heeft geen eigen waarde. Het is merkwaardig hoe snel er verbetering komt wanneer men gaat beperken, niet alleen door meubels te verwijderen, doch ook door bevrijding der wanden van overwoekeringen. Van veel belang is hierbij wanneer men de hoeken vrij maakt: door het vrijmaken van de snijlijn der wanden komen deze ruimtelijk tot hun recht.

Een effen kleur der wanden zal deze gespannen en strak houden. Bekend is het de vlakheid storend effect van gebloemde behangsels of behangsels met groote motieven. Zij zijn uit een tijd die achter ons ligt, toen men nog niet de grondelementen van de ruimtekunst inzag. Soms kunnen kleine motiefjes een soort jeu-de-fond teweegbrengen, zonder dat het idee van vlakheid wordt aangetast. Ook kunnen verschillende kleuren of aanvullende tinten schijnbaar in elkaar overvloeien.

De wandversiering wordt nog door velen als het belangrijkste gedeelte van de inrichting beschouwd. Wanneer er plannen zijn om een eigen omgeving te stichten, gaat men voor het eerste overgespaarde geld een . . . schilderij koopen. En nog niet eens iets goeds, doch men laat zich raden door een of anderen koopman, die iets „waardevols“ wil aansmeren, iets dat hij altijd voor denzelfden prijs weer wil terugnemen, maar dat steeds in waarde zou toenemen. „De lijst alleen is het al waard“. Hm. Ook zorgen welmeenende vrienden en kennissen voor wandversiering in den vorm van cadeaux. „Echte“ etsen. Het is niet ongewoon dat een trouwlustig paartje al compleet in de wandversiering zit terwijl het zich nog niet de weelde kan veroorloven een stoel te koopen. En toch, de wandversiering komt op de laatste plaats. Eerst behoorlijke wanden, en dan pas de versiering. Een vrouw met huishoudelijk inzicht zal liever weinig, doch van goede en duurzame kwaliteit aanschaffen, dan veel goedkope zaken, die snel vergaan. Zoo is het ook met de wandversiering, welke zich niet beperkt tot schilderijen of plaatwerk, doch ook boekenplanken, wandkastjes of klokken. Het kan er in sommige huizen zoo warrelig en saai uitzien, ondanks dikwijls roerende moeite, ondanks in verhouding groote kosten: omdat er te veel is, omdat alles tegen elkaar inwerkt en daardoor niets tot zijn recht komt.

Zulke verkeerde toepassingen kunnen op de zekerste wijze worden verhinderd wanneer wij alle in de kamer aanwezige voorwerpen ruimte om zich heen geven, ik zou willen zeggen uit-

stralingsmogelijkheid, door het verwijderen van overbodige meubelstukken, door bevrijding van de wanden van te veel versiering kan de ruimte plotseling eigen leven krijgen, een aardig meubeltje toont zijn geestig silhouet, een pittige houtsnede haar fraaie zwart- en witverdeeling. Het is juist een kenmerk van goede ruimtekunst dat het vertrek als geheel zuiver tot ons spreekt, terwijl ieder voorwerp toch zijn eigen leven behoudt. Men moet den moed hebben voor het vrije vlak, zooals men dat had in den bloeitijd van de 17e eeuwse interieurkunst, zooals dat de Japanners in hun sobere maar zoo fraaie binnenhuizen toonen.

DE VALLENDE STER

DE donkere dennen en de eiken van het plantsoen ruischen heel zachtjes in den avondwind. ☼ Nergens is de hemel zóó mooi als hier; nergens fonkelen de lichten zóó heider, en nergens is de Melkweg zóó zichtbaar: een fijne nevel van blauwachtig licht, die zich als een sluier over het zenith heeft gespreid. ☼ Het schoonste van den hemel is zijn volkomen stilte. De Ouden hebben gesproken van de muziek der sferen. Maar welke muziek kan heerlijker zijn dan deze volmaakte afwezigheid van ieder geluid, en welke majesteit majestueuser dan de verhevenheid van dit eeuwenoude en nooit verbroken zwijgen? ☼ En plotseling verschiet een ster. ☼ Ergens, heel uit de raadselachtige diepten van den nacht heeft zich een lichtpunt losgemaakt, en het viëgt langs den hemel, en laat een snelverstuivend spoor van goudpoeder achter zich. Nu wordt er een kind geboren, en nu mag men een wensch doen. Is deze beweging tusschen de roerlooze pracht der sterren misschien menschelijker dan de koele strakheid en starheid van het fonkelend gewelf, en verbinden wij er daarom de gedachte van geboorte en van onze hartewensen mee? ☼ Het zou een pijl van een vuurwerk kunnen zijn, die zoojuist langs de lichte sterren is getrokken. Het zou een glimlach kunnen zijn. Een kosmische kwinkslag. Een glimp van vertrouwenwekkende vreugde, die even over het gelaat van een ontstellende majesteit vaart, en die den afstand tusschen ons en hem verkleint. ☼ Het zou Maar ook hierbij geen geluid, geen gesis, geen knal, geen plof. Niets dan de immense stilte, waarin iedere aardsche gedachte verschrompelt, en ieder aardsch gevoel onmiddellijk verbleekt. Het is bepaald unheimisch, zoo'n geluidlooze meteor in de eeuwig-zwijgende ruimte. ☼ En het is gelukkig, dat de dennen nog ruischen, en dat het plantsoen als een verre golf in den avondwind zingt.

Ws.

D'ALEMBERT, een der grootste geesten in Frankrijk in de 18e eeuw, was een vondeling en door eenvoudige lieden grootgebracht. Op het toppunt van zijn roem staande, bekend en gevierd, kreeg hij op zekeren dag bezoek. Een elegante dame snelde de kamer binnen, breidde pathetisch de armen uit en riep: „Mijn zoon, mijn lieve zoon — ik ben je moeder!” d'Alembert deed een stap achteruit en zag de bezoeker verachtelijk aan. Toen opende hij een deur en wees op een oud moedertje, dat in een leunstoel bij den schoorsteen stond. „Deze vrouw,

madame”, zei hij, „heeft mij aangenomen, toen U mij in den steek liet, en heeft mij verzorgd en vertroeteld. Haar dank ik hetgeen ik ben, zij isvoor mij mijn moeder. U, madame, ken ik niet!”

KEVERS IN HUIS

DOOR Dr. G. BARENDRECHT

OVER het algemeen zijn kevers niet de lastigste insecten in huis. Door alle huisgenooten worden stekende vliegen en muggen, door de vrouw des huizes de lampekappen-bevuilende vliegen en de kleeren-verslindende motten oneindig meer verwenscht. Wanneer zie je nu ooit een kever in huis! En dan worden de houtwormen vergeten, die toch ook larven van kevertjes zijn. Soms vinden we die volwassen torretjes op de tafel en dan worden ze nog meer of minder welwillend bekeken ook! Een minder goede ontvangst valt vaak aan ongelukkige verdwaalde loopkevers ten deel, die per ongeluk een kelderluik of serredeur zijn binnengeloopen en nu, angstig naar een uitweg zoekend, heen en weer hollen. Maar in groot aantal komen kevers van formaat in onze woonhuizen toch niet meer voor! Zijn wij daarvoor te zindelijk geworden? Nu, in dit geval ligt de oorzaak niet zoozeer in de beroemde Hollandsche zindelijkheid als in de omstandigheid, dat we geen voorraden meer in huis plegen te hebben. Onze grootmoeders, die op hun huis volstrekt niet minder proper waren, maar er een goed gevulde provisiekast op na plachten te houden en de huisvrouwen in den oorlogstijd, die voorraden op hadden kunnen doen, hadden nog een verwoeden strijd te voeren tegen allerlei gedierte, waarmee nu eigenlijk alleen nog maar de kruidenier ambtshalve te maken heeft. ☼ De namen van die dieren zeggen al boekdeelen: spektor, meelworm, bakkerstor (maar daarmede worden gewoonlijk kakkerlakken bedoeld, dat heelemaal geen kevers zijn). Die namen geven met voldoende duidelijkheid te kennen waar wij die dieren moeten zoeken en aan welke van onze bezittingen zij zich te buiten gaan. ☼ De kleine spektor, een kevertje van nog geen cm lengte, bijna zwart met een geelgrauwen viltband over de wortelhelft der dekschilden, legt zich, zooals zijn naam aanduidt, speciaal toe op dierlijke substanties en is dus vooral te vinden in pakhuizen met huiden, beenderen, e.d. Maar wie worst of spek langer dan een paar weken wil bewaren, moet toch ook terdege op die ongenooide gasten passen! ☼ Nog kleiner bloedverwanten van de spektor zijn het bonttorretje en het museumkevertje, waarvan de larven, en de imagines trouwens ook, het meer op droge dierlijke restanten voorzien hebben. Vooral het museumkevertje is een goede bekende van eigenaars van insectenverzamelingen, waarin het groote verwoestingen aan kan richten. ☼ Zeer bekend is ook de kever waarvan de geelbruine, langwerpige larven bekend zijn onder den naam van meelwormen. Eigenlijk zijn deze larven veel bekender dan de kever zelf, zij worden op groote schaal gekweekt als voer voor terrariumdieren en vogels en leven van meel- en meelproducten. In normale huishoudens zal men er geen last van hebben, maar wie het in zijn hoofd mocht halen zakken meel op te doen, mag er wel duchtig voor oppassen.

(Slot op bladz. 612)

Foto E. Schindeler, Herstal, België

HET „PARADIS TERRESTRE” BIJ SY IN DE OURTHEVALLEI

DOOR 'T WALENLAND

DOOR L. SPRUIT

HEEL eigenaardig is het, dat de groote tou-
risten-trek steeds weer naar dezelfde punten
gaat. Heel sterk is dat het geval in de
Ardennen. Wij Hollanders gaan daar altijd
weer naar bepaalde plaatsen, terwijl er nog tien-
tallen andere — en mooiere — oorden zijn, die
alleen bezocht worden door wat Vlamingen en
vooral Walen. Wij verdringen ons in Spa en Ver-
viers, in Esneux, Han en Remouchamps, maar wie
kent b.v. het mooie land van Eupen en Malmédy?
Interessant is daar de taalkwestie. Er is niet direct
sprake in dit grensgebied van de tegenstel-
ling Duitsch-Fransch, evenmin van Vlaamsch en
Fransch. Het wonderlijk dialect, waar de bewoners
der streek van bedienen, heeft nog het meest weg
van een soort verduitscht Vlaamsch, waar het offi-
cieele België dan Fransch en ook wel Hoogduitsch
tegenover stelt. De warwinkel die hieruit ontstaan
is laat zich niet beschrijven. Zou er echter sprake
zijn van het adopteren van een der beide lands-
talen als officieele taal, dan ligt het voor de hand
dat het Vlaamsch, dus Nederlandsch, hier op z'n
plaats zou zijn — dit ligt als germaansche taal den
mensen heel wat beter dan het Fransch en, zoo-
als we al zeiden, het dialect is een soort Vlaamsch-
Duitsch, dat de streekbewoners zelf als „Belgisch”
aanduiden. Een arbeidsterrein voor de Vlaamsche
cultuurbeweging! ☞ Maar wat een mooi land. Kent
ge de Baraque Michel, en de „Venn”, de hoge
venen van Francorchamps? Vandaar ziet men haast
over heel de provincie Luik. ☞ Een van de mooiste
deelen van het land is en blijft het Ourthedal met

II. DE ARDENNEN

de intieme, niet zeer hoge heuvels en juist die
combinatie van wijde ruimte en geaccidenteerd
terrein, die een Hollandsch oog en een Hollandsch
hart rust geven. Hoe mooi ligt Barvaux met zijn
hooge, steil uit het groen oprijzende Rochers du
Renard en wat is de Hérou een grimmig blok, dat
met zijn steil-oprijzende wanden haast detoneert
in dit vredige land. O, het heele Ardennerland is
eigenlijk zoo mooi, als we maar buiten den grooten
stroom gaan en de stilte der kleine dorpen zoeken.
Daar waar de bosschen dicht en donker zich uren
ver uitstrekken, waar blonde korenvelden en groene
weiden tegen de heuvels liggen en heel ver zich
afteekenen. Waar den heelen zomer door de
processies uitgaan over de zongeblikerde witte
wegen, terwijl de wind in de bonte vaandels speelt,
en wierook en gezang in de zomersche lucht ver-
vloeien. Waar geen bittere armoede is, zoodat het
voorkomt dat een pastoor uw gift voor de armen
weigert, omdat er in zijn dorp geen armen zijn . . .
Het is werkelijk geen wonder dat er menschen zijn
die de kleine en intieme schoonheid van de Arden-
nerbergen verkiezen boven de soms benauwend-
imposante pracht van het hooggebergte! Hier, aan
Lesse en Ourthe, Semois en Amblève is alles be-
er niet dat overweldigende nietigheidsgevoel dat
hem bevangt tegenover de hoge sneeuwreuzen. In
de zomersche stilte klinken ergens verweg de bijl-
slagen der houthakkers en straks glijden langs de
spiegelgladde, steil aflopende paadjes de gekapte

BOUILLON AAN DE SEMOIS. LINKS HET KASTEEL

stammen naar beneden, waar ze half in het ijskoude, snelstroomende water blijven liggen tot zoo'n zwaar Ardennerpaard — afstammeling van Bayard — ze weer tegen den anderen oever opzeult. Boven het riviertje vindt ge braam en aardbei groeien en ginds bij den waterval springen de forellen gracieus stroom-op. ☼ Midden in de eindeloze bosschen ligt St. Hubert. Uren ver kunnen we loopen zonder een sterveling tegen te komen. De hooge dennen maken het woud zeer donker; geen zonnestraaltje valt op den gladden bodem, alleen waar een weg is

schemert het licht tusschen de stammen. Een enkele vogelkreet in de verte, een dorre tak die neerploft, het gehamer van een specht.... de stilte en de eenzaamheid zijn zóó suggestief, dat we ieder oogenblik meenen het groote witte hart te zullen zien, dat met het lichtende

kruis tusschen de horens aan den woesten jager Hubertus verscheen, twaalf eeuwen geleden.... Patroon van de jagers is Hubertus geworden, maar zelf heeft hij nooit meer gejaagd; beschermheilige van het wild had men hem beter kunnen noemen! Herten komen in de uitgestrekte bosschen nog altijd in het wild voor; ons doet het wreed aan wanneer er een drijfjacht wordt gehouden, maar de dorpelingen moeten het van tijd tot tijd wel doen, want de dieren richten groote schade aan in de akkers. St. Hubertus' reliquien worden bewaard in de bedevaartskerk van St. Hubert. Het oudste klooster hier werd in 687 gesticht, maar is sindsdien herhaaldelijk verwoest en herbouwd. ☼ De Ardensche bouwvallen zijn even schilderachtig als het land waarin ze liggen. Bij Orval liggen de resten van de heerlijke Cisterciënserabdij, die in de 11de eeuw gesticht werd door de Bernardijnen van Citeaux, en in de 16de en 17de eeuw gedeeltelijk werd verbouwd. Brokstukken vindt ge er van de kerk, van de verblijven van paters en novicen, van den eerehof, de boerderij en het gastenverblijf. Wat een cultuurcentrum is dit geweest, en hoe weinig is er overgebleven: een muur hier en daar, een gapend boogvenster, en de uitgestrekte kelders die onder het heele terrein doorloopen. En dan is er het slot Bouillon bij de oude stad van dien naam, aan de Semois gelegen. Godfried van Bouillon verkocht haar aan de Luiksche bisschoppen toen hij ter Kruisvaart trok. Na veel wederwaardigheden werd ze in 1676 door Lodewijk XIV ingehouden en na den vrede van Nijmegen aan de afstammelingen van Turenne toegewezen. Onder Fransch protectoraat bleef zij tot de Fransche revolutie in hun bezit, in 1815 werd Bouillon Hol-landsch, in 1830 werd de stad aan het Belgische koninkrijk toegewezen. Het slot heeft nog een toren van 833 overeind staan en men wijst u de uitkijkpost van Godfried. Hijzelf breidde het kasteel sterk uit, in de 17de eeuw liet Lodewijk XIV er door Vauban een vesting van maken. Het woonhuis van

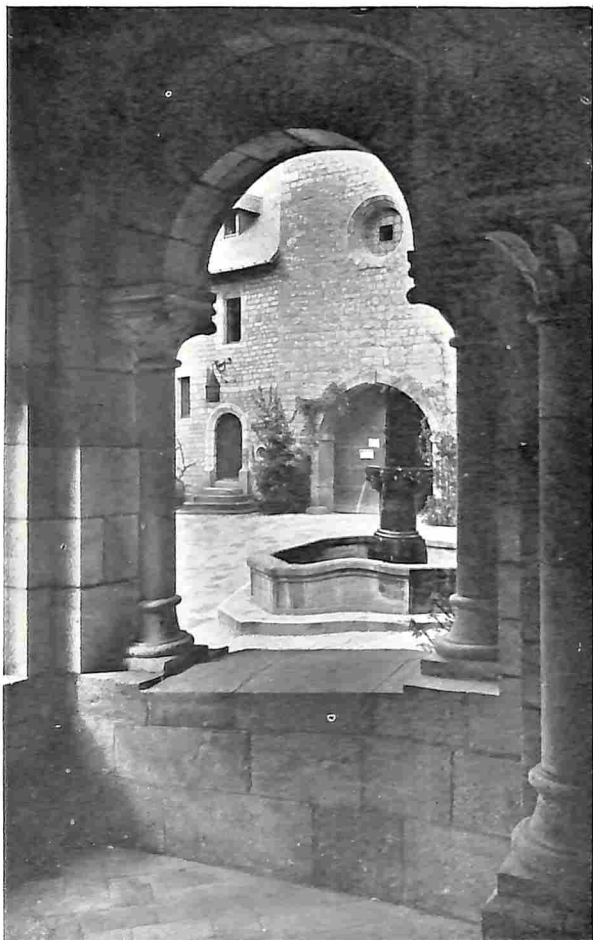

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

INGANG VAN DE ABDIJ VAN ORVAL IN DE VALLEI VAN DE SEMOIS

Een Winter-tragedie

DOOR H. E. KUYLMAN

EEN vreemde, scherpe kreet klonk over het water van het IJsselmeer, dat lag te glinsteren in het volle-maanlicht van den Decembernacht. De wilde eenden, die aan den oever met den snavel in het nekdonk gedoken, sluimerden, rekten de halzen en luisterden met schuin opgeheven kop naar de boodschap die de wilde zwanen uit het hooge Noorden brachten. Zij zagen hoe hun blanke lijven, voortbewogen door den rustigen wiekslag van de machtige vleugels, glansden als zilver en hoe zij met gestreken hals achter elkander laag over het watervlak trokken, dat hun

beeld weerkaatste. Een siddering voer over het grauwe gevederte der eenden, want zij wisten instinctief wat de komst der zwanen beteekende. Met hen deed de Winter zijn intree en begon de tijd van armoe en ellende. Nog eens klonk de vreemde loktoon door den stillen avond en onwillekeurig als werd hun een slag toegediend, doken de eenden den kop, om dan weer scherp te luisteren naar den wegstervenden wiekslag van de wintergasten. De Wintervorst was zijn herauten op den voet gevolgd. Den volgenden morgen bescheen het zonlicht reeds het laagje ijs, dat zich aan den oever van het IJsselmeer had vastgezet en tooverde het diamantengeflonker in de ijskristalletjes op bruggen en waterwering. De wind, die den vorigen dag nog uit zee geblazen had, kwam nu uit het land en was van zuidwest naar zuid-oost gelopen. De wilde eenden zwommen met opgebolde veeren langs den rand van het ijs, probeerden er op te klauteren, wat haar niet gelukte, daar het nog te zwak was om ze te dragen. Toen echter de zon begon te dalen en in rooden gloed wegdook aan een horizon van paarse en roze wolkjes, steeg er uit het meer een zacht geruisch, een geheimzinnig gerucht, het hoorbaar aanwassen van het ijs. De sterren verschenen flonkerend en sprankelend aan het firmament, zij sprongen als 't ware langs den hemel, die diep-indigo was. En toen de maan als

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

COO IN DE VALLEI VAN DE AMBLÈVE

de heeren van Bouillon en de kapel (een klok van 1023 is nog over) zijn onder Hollandsch bestuur verwoest. Maar wat oorlog noch wanbegrip hebben kunnen te niet doen, dat is de stoere kracht van dit oude arendsnest, dat nog altijd een diepen indruk maakt. Er zijn meer van die feodale resten in de Ardennen: bijvoorbeeld bij Bomal in het Ourthedal de ruïnen van Logne, eens het hol van het „Ardensch everzwijn” en later door de troepen van Karel V verwoest. Machtig liggen de resten op een onneembaren kegelvormigen heuvel, waar de Ourthe met een bocht omheen stroomt. In de rotsen onder het kasteel loopen natuurlijke gangen, die zeker niet altijd voor vreedzame doeleinden gediend zullen hebben! Ja, dat Ourthe-dal van Sy is prachtig: Bomal, Durbuy, Logne, en de interessante „tartines”, de uit de rotsen stekende dunne steenlagen, die tot staats-monumenten zijn verklaard en niet verwoest kunnen worden. Heerlijk mooi is het Ardenner land, met zijn wijde dalen door heuvels omzoomd, zijn golvende akkers en weiden, zijn intieme nauwe valleien waar onder laag-hangende boomen het snelle water bruist; waar om iedere grillige, alleenstaande rots en iedere kasteelruïne een sage is geweven en de heuvels nog daveren van den hoefslag van Bayard, terwijl nóg in de bosschen de echo klinkt van St. Hubertus' jachthoorn.... Maar om dit land te leeren kennen, moeten we ver van de touristenplaatsen gaan! (Slot volgt)

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

IN DE VALLEI VAN DE SEMOIS BIJ BOUILLON

een vuurroode schijf boven het bosch verrees, waarde er door de takken een knapperend geluid, het bersten van den om de twijgen spannenden bast, die bevroor. ☞ In den morgenstond, toen de oosterhemel openging en de gloeiend roode zonnebol langzaam haar baan begon, vroor het harder dan ooit en zag het oog, zoover de blik reikte, niets dan ijs op den grooten plas, waar in het midden wilde eenden, smienten, koeten, talingen en wilde ganzen een gedeelte hadden weten open te houden. Maar toen, na nog een dag van koude, ook dit water in boeien werd geslagen, begon de groote uittocht. De wilde ganzen trokken landwaarts of naar de mondingen van de groote rivieren, waarheen ook de smienten en talingen gingen, terwijl de eenden de snelvlietende beken opzochten. ☞ Onder de naakte kruinen van de oer-oude beuken zingt de waterval nog steeds zijn lied. ☞ Tusschen de hooge oevers stroomt het water met klokkend geluid naar het groote meer en nog steeds heeft de Winter de beek niet kunnen overwinnen. ☞ Hier hebben de eenden ten slotte een plaats gevonden, waar zij wat voedsel kunnen vinden en waar zij onder den overhangenden oever des nachts een schuilplaats zoeken tegen de koude en de vijanden, die hen belagen. ☞ Want met het stijgen van den nood hebben zij die meer dan ooit. Bunzing, vos, wezel en hermelijn zijn uitgehongerd en sluipen met ingevallen flanken langs de boschpaden op zoek naar levenden buit. En mag er een van hen al eens het geluk hebben een prooi te grijpen, dan is hij er nog lang niet zeker van deze te kunnen behouden, want de doodskreet van den vervolgd roept dikwijls de hongerigen naar de plaats van den overval en de sterkste verdwijnt dan met den buit.

☞ Ook is er de havik, wiens scherpe blik elke beweging opmerkt en snel als het licht werpt hij zich dan naar beneden, waar de sterke klauwen niet vaak misgrijpen. Daarom zijn de eenden voorzichtig en zwijgend zoeken zij den oever af, terwijl hun oog steeds scherp rondtuurt. ☞ Op zekeren dag, toen de schaduwen lengden en het licht van de ondergaande zon vlammen schilderde op den bast der dennen, zaten de eenden met den kop in de nekholtte gebogen aan den waterkant te sluimeren. In het bosch was het stil, hoorbaar stil, alleen het gezang van den waterval in de verte en het gelispel van de beek liet zich hooren, terwijl nu en dan een zacht gepiep van goudhaantjes, die in een oud eekhoornnest een nachtverblijf zochten, de stilte verstoorte. ☞ 't Scheen wel of al het leven overigens gestorven was, en toch, terwijl de eenden slapen, zijn twee vurige oogen op hun gestalten gericht. De otter, die de gracht heeft moeten verlaten, waar het ijs hem tot den aftocht dwong, heeft de vogels ontdekt en werkt nu in zijn brein een plan uit om ze te verschalken. ☞ Hij kent de slimheid van de eenden, hij weet, dat ze elk geruisch hooren en dat onder zijn schreden het droge blad op den bodem voldoende geluid zal maken om ze op de wieken te jagen. ☞ Nu verdwijnt hij, onhoorbaar over het mos sluipend, elk gerucht vermijgend. 't Is alsof hij zijn plan om de eenden aan te vallen heeft opgegeven. Maar niets minder dan dat; na de beek een eind stroom-op te hebben gevolgd, laat hij zich in het

water glijden en drijft nu als een stuk hout mede in de richting van de begeerde prooi. ☞ Als hij ze op een vijftal meters is genaderd, duikt hij onder en haast op 't zelfde oogenblik verschijnt hij weer aan de oppervlakte in hun onmiddellijke nabijheid. ☞ Even een gefladder, een angstig gekwaak en terwijl de andere de lucht in stuiven, drinkt de otter van het warme bloed, dat hij zoo lang heeft moeten ontberen. ☞ Na dien verraderlijken overval verlieten de eenden de beek en zwierven eerst bij de uitgestrekte rietplassen, waar echter geen plaats voor hen was, want het eenige stuk open water was ingenomen door de meerkoeten, die, van nature baasspelers, nu in 't geheel niet konden verdragen, dat er vreemde indringers kwamen. ☞ Toen de nood op 't hoogst was gestegen, hun vleesch was weggeteerd en zij nog slechts wichtlooze donsplotken waren, kwamen ze aan een beek waarin het afvalwater van een melkfabriek geloosd werd. Dichtbij een duiker, waarover zich eenige oude knotwilgen bogen, was 't nog vrij van ijs en onverschillig voor het gevaar om zoo dicht in de nabijheid der menschen te komen, doken zij gretig zoekend naar voedsel in het modderige nat en vonden er iets eetbaars. ☞ Toen zij zich verzadigd en een poosje de moede oogen gesloten hadden, kreeg het gevoel

voor het gevaar weer de overhand en toen ook roken zij de menschelijke omgeving. Zij vlogen zoo snel zij konden naar den rietplas, zetten zich op het ijs en tegen den avond, toen de nacht zijn beschermende wieken over het aardrijk spreidde, kwamen zij weer terug naar deze plaats. Nu was er ook nog ander bezoek; een paar bruine ratten vocht met schril piepend geschreeuw om een gevonden iek-kernij, terwijl de roerloze

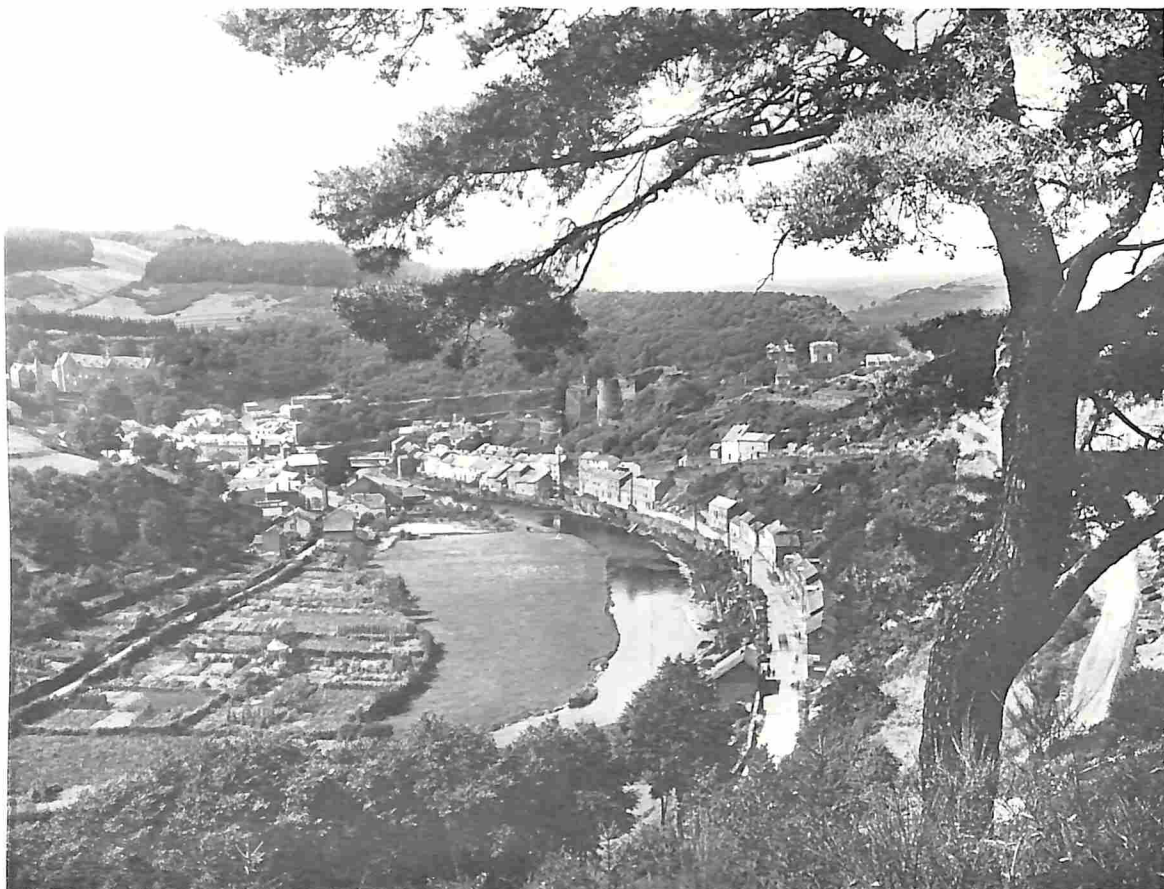

Foto Ed. Schindeler, Herstal, België

PANORAMA VAN LA ROCHE EN ARDENNE MET DE OURTHE

gestalte van een mageren reiger op eenigen afstand langs de sloot stond. Zijn scherpe oogen boorden echter door de schemering en zijn snavel zou als een lans uitschieten als een der ratten het waagde in zijn nabijheid te komen. ☞ Toen de maan haar bleeken schijn over de aarde wierp en den nacht haast in dag veranderde, waagde een waterkipje, dat zich onder den wal verscholen had, het ook om eens te voorschijn te komen en de leegte maag te vullen met wat de beek aanvoerde. ☞ Plotseling vloog een schim geruischloos van den breeden tafelfronk van een der knotwilgen naar beneden, greep met ijzeren klauw een rat in het nekvel, veerde op en verdween er mede in den hollen stam, waar het steenuiltje zijn slachtoffer met één snavelhouw doodde. Even waren de eenden verschrokken, maar 't ging alles zoo gauw, dat zij er nog niet aan gedacht hadden te vluchten. ☞ Geen nieuwe aanval volgde, en daardoor gerustgesteld bleven zij in het vuile water zoeken en ploeteren. Er dreigde geen gevaar, de doodstille nacht zou elk geluid aan hen verteld hebben. Ook de reiger stond nog steeds roerloos op de oude plaats en waar deze wantrouwige jager geen onraad vermoedde, was 't wel veilig. ☞ Zoo ging de nacht voorbij, de maan verbleekte in den wolkenlozen hemel, de sterren verloren haar luister en juist toen de rauwe roep van een bonte kraai de natuur wakker riep en de eenden aanstalten maakten de beek te verlaten, kreeg de reiger, de geduldige wachter, een kans. ☞ Als een bliksemschicht

schoot de lange snavel vooruit en met een zwaai vloog de half versufte rat op den oever. ⌘ Voor zij er aan denken kon te vluchten, trof het gevaarlijke wapen haar weer en toen wierp de reiger den kop achterover en slikte met eenige schokkende bewegingen de rat geheel in. Dan spreidde hij langzaam de groote wicken uit, nam een aanloop en maakte het lichaam vrij van de aarde. Met loomen vleugelslag wickte hij naar het bosch en na een uur gesluimerd te hebben, gaf hij de onverteerbare deelen van de rat terug en sliep weder in. ⌘ Inmiddels was de plaats van het nachtelijk gebeuren eenzaam en verlaten. De eenden waren naar den rietvijver gegaan en lagen op het ijs te slapen. Het waterkipje zat onder den wal en de overgebleven ratten waren diep in hun hol gekropen. Alleen de prenten van de eendenpooten en de veertjes, die op het water dreven, verriedden hun nachtelijk bezoek. ⌘ Aan den wildstrooper kan zulks niet ontgaan en toen deze in den morgenstond van zijn ronde langs de voor konijn en haas gezette strikken huiswaarts keerde, kende hij het geheim van de wilde eenden. ⌘ Toen na een dag van strenge koude de

zon zich begroef in het kleurige wolkendons, zat de strooper met de tweeloops reeds te wachten. De reiger, de alles ziende, had hem al van verre opgemerkt, gaf met rauwen kreet uiting aan zijn teleurstelling, en vloog verder naar den oever van het IJsselmeer, waar hij echter niets zou vinden. ⌘ De eenden, voorzichtig en schuw om zich voor 't donker worden te vertoonen, bleven weg totdat de maan haar gelaat boven de boomen stak. Toen wierpen zij zich op de wicken en kwamen in snorrende vlucht naar de plaats, waar voedsel hen wachtte. Reeds strijken zij de vleugels om in lange glijvlucht te dalen als met daverenden knal drie eenden neer, terwijl de andere Doodelijk gewond vallen drie eenden van de eenige plaats, die met angstig gekwaak wegvluchten van de eenige plaats, die hun drinken en voedsel verschaft. ⌘ Zij verdwijnen in het vale licht: even teekenen zich hun silhouetten af tegen de maanschijf, die vurig rood te gloeien staat in den indigo-blauwen hemel, waar als flonkerende diamanten op zacht fluweel de sterren sprankelen in den kouden winternacht.

IN OVERIJSELS NOORDWEST-HOEK

DOOR JAC. GAZENBEEK

BIJ het gehucht Ronduite zijn we halverwegen den afstand, dien we hebben te gaan door Overijsels merengebied; de streng gemodelleerde watertoren van Stad Vollenhove verrijst als een baken in de oneindigheid van groen en blauw, nog enkele bochten en — we rijden opnieuw tusschen de weilanden en langs boerderijen. ⌘ Wanneer wij van den hooggelegen weg af een schilderachtige huizengroeping ontdekken, plus minus twee minuten het land in, willen we daar toch het onze van hebben. Een pad, het Beulaker pad, voert er heen; het buurtje draagt den naam Beulaker buurt. Er staan slechts een handvol huizen, maar ze zijn oeroud, met donkere rieten daken en lage grondmuren, ze vormen een motief, dat iederen landschapsschilder in verrukking moet brengen. ⌘ Verder gaande begint de hoofdweg zeer geleidelijk te stijgen tot het plaatsje St. Jansklooster. De naam is duidelijk, maar wanneer wij rondspeuren, is er tusschen en rondom de boerenhuizen schijnbaar niets te vinden, dat aan een klooster herinnert. Wel is de hooge, diluviale bodemverheffing zeer zeker de geëigende plaats geweest voor een vroege bewoning en tenslotte wordt ons zoeken dan ook in zooverre beloond, dat wij aan de grens van een perceel de rest aantreffen van een ouden, bochtigen muur, misschien het overblijfsel van wat eens de kloostertuin-ommuring was. ⌘ De steenen zijn alle van het dunne, handgevormde type, verweerd en afgebrokkeld: de echte, oude kloostersteenen. Dan passeeren we al spoedig de moderne waterleidinggebouwen van Vollenhove, de molen komt in zicht, een torenspits kijkt over

donkere boomgroepen heen naar de verte en over enkele minuten rijden we door de straten van het visschersstadje aan het IJsselmeer. ⌘ Oud — dat is de eerste indruk, die zich aan ons opdringt; de straten zijn stil, er is weinig verkeer en even bekruipt ons een zekere melancholie, doch wanneer we dan langs fraaie, oude geveltjes, waarop o.a. de jaartallen 1664, 1699 en 1669 te lezen zijn, langs het waterschapshuis met het wapen der vroegere havezathe Plattenburg in blauw en goud, in de richting van het raadhuis wandelen, verdwijnt allengs dat gevoel van triestheid en beseffen we, dat het enkel de aparte sfeer van Vollenhove

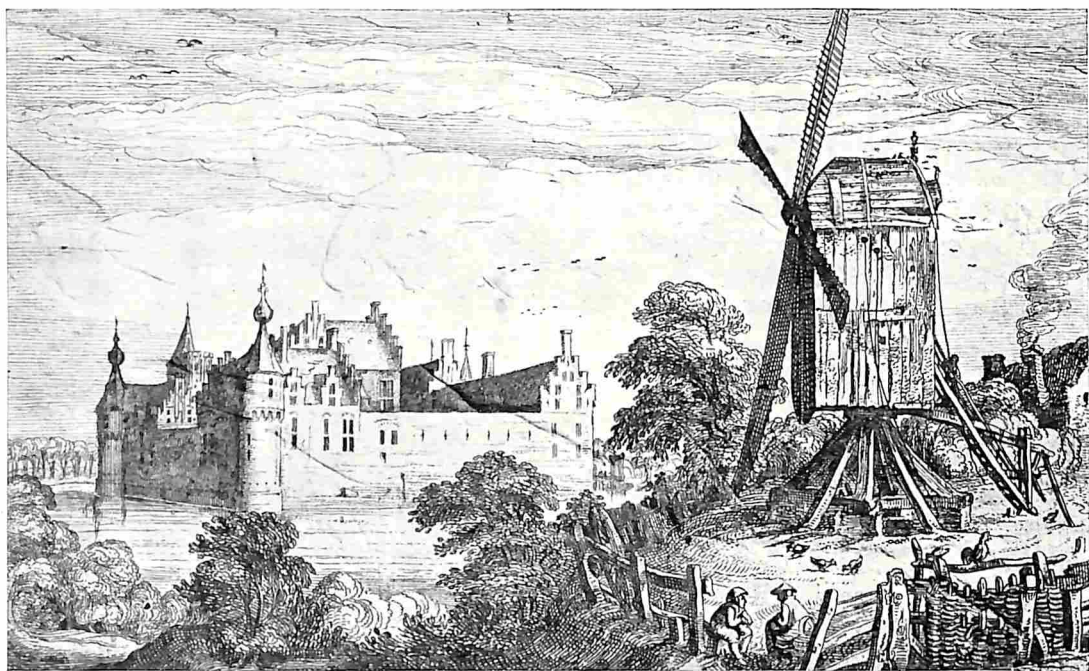
RAADHUIS MET TOREN EN GROOTE KERK TE VOLLENHOVE

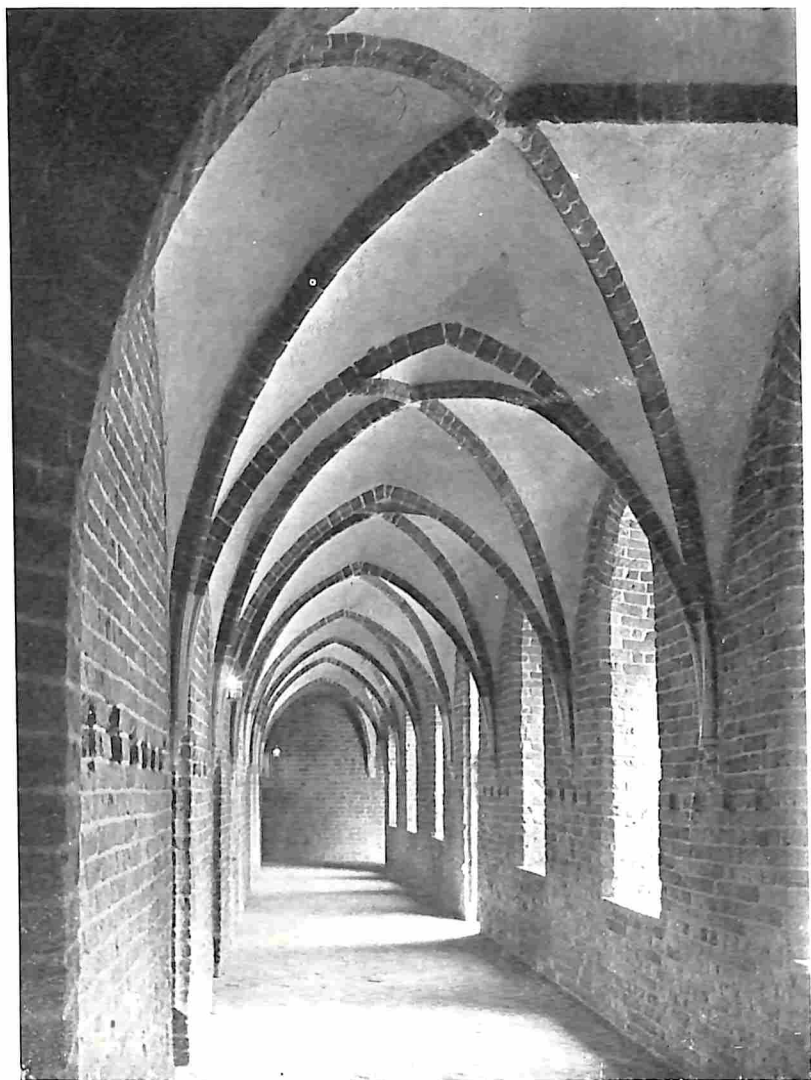
HET HUIS OLDRUITENBORGH TE VOLLENHOVE

is, die nog wel verankerd schijnt te liggen in de middeleeuwen. Hoe zal — bepeinen wij — zulk een stadje daar in den witten winter nacht liggen, als de sneeuw haar blanke deken over de straten en de huizen heeft gespreid, de koude maan in grondeloozen hemel glanst en de schaduwen der oude gevels hun kantige silhouettenlijn tooveren op den besneeuwden weg! ☼ Of hoe zal de morgenzon in de vroege, jonge lente die oude huizekes streelen, hoe zal de glorieus gerestaureerde gevel van de Latijnsche school dan opbloeien in het teere licht, wat zal de wind, die de wimpels der schuiten in het kleine haventje doet wapperen dan een nieuwe, verheugende geuren aanbrengen! ☼ Daar schuilt een oneindige poëzie in zulk een afgelegen stadje aan het water en wanneer wij de kronieken opslaan, lezen wij daarenboven van een rijke historie, van edele geslachten, trotsche burchten en sterke havezathen, wier namen met Vollenhove verbonden zijn. ☼ Wanneer wij op het stadhuis met zijn fraaien gevel (1621), gedragen door zeven zuilen en waar zeven zwaluwparen onder beschutting van Vollenhove's wapen hun piepende jongen grootbrengen in de grauwe, leemen nesten, wanneer wij op het stadhuis enkele oogenblikken spreken met den secretaris der gemeente, krijgen we een geestdriftig relaas te hooren van de historie van het stadje. ☼ Onze zegsman noemt ons de oude havezathen op,

vestigt de aandacht op merkwaardige punten, raadt ons ten sterkste aan een bezoek te brengen aan het huis „Oldruitenborgh”, aan de ruïne van het eertijds zoo machtige slot Toutenburg en hij toont ons verder oude teekeningen en gravures uit de burgemeesterskamer. De vele bescheiden van Vollenhove's belangrijke archief zijn overigens naar het Rijksarchief te Zwolle verhuisd. ☼ Een oude grafzerk, staande in de Groote Kerk, houdt de herinnering levendig aan een van de waardigste vertegenwoordigers van het geslacht Sloet. Als rand-schrift lezen wij: „Anno 1610 den 21 November is in den Heere Christelijk ontslapen den edelen hoogachtbare ende vromen Johan Sloet, Heer te Sallick, Drossaert des Landes van Vollenhoë en Castelein der Heerlijkheijt Cuindre”. In het middenvak staat het navolgende grafschrift van zijn weduwe: „Overleden Anno 1612, de weledele eer-en deugetrijske Vrou Florentina van Bucharst, weduwe Slooth, Vrouwe to Salk, Drostinne des Landes van Vollenhoë”. ☼ De tijd noodzaakt ons den terugweg te aanvaarden, doch wij nemen ons stellig voor, spoedig eens terug te keeren naar het stadje, dat daar op de hooge „Punt van Voorst” zoo stil te dommelen ligt, vèr buiten de wegen van het moderne snelverkeer, vèr van de drukte der groote bevolkingscentra, maar in zijn rust de glanzende herinnering bewarend aan een kleurig verleden. ☼ De weg terug voert ons opnieuw tusschen de groote meren door naar Meppel. De onweersbuien, die den ganschen middag aan den einder dreigden, klimmen hooger; het is broeiend warm en windstil. Wanneer we ongeveer ter hoogte van Ronduite gekomen zijn, zien we, hoe in de richting Steenwijk een geweldige vlaag boven de Beulakerwijde zich samenpakt. ☼ Nu en dan schijnt het licht van den bliksem over het water, dat thans van een onheilspellende, donkere kleur is; de donder rommelt en als wij gevorderd zijn tot de herberg „de Blauwe Hand”, suizen de eerste groote regendroppen neer. ☼ Natuurlijk schuilen we, want de lucht trekt gaandeweg geheel dicht, de enkele zoele droppels luiden een waren plasregen in en door het grijze gordijn vlijmt met korte tusschenpoozen het weerlicht. De groote watervlakten van Belter- en Beulakerwijde liggen

HET KASTEEL TOUTENBURG BIJ VOLLENHOVE IN WELSTAND

IN HET GERESTAUREERDE KLOOSTER VAN TER APEL

verloren in de allesomvattende grijsheid der losbarstende bui... ☼ Indrukwekkend vaart het zomeronweder over het land van plassen, rietvelden en weiden, de boomen rondom de herberg buigen onder den druk van den opstekenden wind, het regenwater klatert over den rand der afvoergoten, de weg verandert in een kanaal. ☼ Maar dan — even later — waait de Oostenwind de vlaag uit elkaar, een stralend blauw wak valt in de grauwe wolkendeken, de zon probeert er door te komen, ja — daar ginds vallen reeds de eerste gulden stralen over de natte, glinsterende wereld. Het water der meren fonkelt en schittert en vertoont de schoonst denkbare kleurnuancen onder de onwerkelijke belichting. Miljoenen droppels werken als evenzoo vele kleine prisma's en veranderen in juweelen met regenboogtinten, een lijster fluit overmoedig in den druipenden lindeboom en de afdrijvende bui zakt met zijn vale dreiging snel weg naar het IJselmeer. ☼ „Het regent blaasies, dan regent het morgen weer!” profeteert de herbergiersvrouw pessimistisch, als we in de deur staan om te vertrekken, maar — die dan leeft, die dan zorgt — denken wij. Dézen dag hebben wij den zomer gezien in het land van Vollenhove en een donderbui met plasregen kan de vreugde geenszins bederven, neen —

hij verhoogt de stemming nog, want wij ervaren zulk een losbarsting der elementen als een uiting van zomervolheid en zomerverzadigdheid, als een machtige stem uit den oertijd, die ontzag inboezemt maar tegelijkertijd volkomen harmonieert met de geweldige krachten, die hun werk doen in aarde, water en lucht.

Oude kerken in de Groninger Ommelanden

(III)

DOOR ADOLF PATHUIS

WELK een bekoring moet er uitgegaan zijn van zulk een door zijn eenvoud stemmig baksteenens godshuis, gelegen op de hoogste plaats van de wierde en omringd door zwaar geboomte. Wat een gansch andere tijd toen die oude kerkjes nog nieuw waren... Wel is het de moeite waard eens te gaan zien hoe ook het interieur is veranderd, nu het hechtere en fraaiere gebouw de plaats heeft ingenomen van het houten schuurkerkje. ☼ De zware opgeklampte deur is eenvoudig beslagen of versierd met smeedwerk, ten einde bij Kriegsgevaar beter weerstand te kunnen bieden. De vloer, soms van leem — zooals in vele torens nog aanwezig — is in andere kerken reeds bedekt met in spelend verband gelegde baksteenens-op-het-plat. Op het koor werden doorgaans tegels van verschillende kleuren, ook wel met reliëfversieringen, toegepast. ☼ Het tafelvormige hoofdaltaar besloot in zijn gemetselden baksteenens voet den gewijden steen. Slechts bij hooge feestdagen werd die voet bedekt met een geborduurd of een van hout gesneden antependium. Een houten crucifix met Christusbeeld, van roodkoper of zelfs van baksteen, stond opgesteld tusschen twee driepootige koperen kandelaars. Rechts

BOVENGEDEELTE VAN HET DRIEZEELIG LEVIEN-GESTOLTE IN HET KLOOSTER VAN TER APEL MET VOORSTELLING VAN: BLIJDE BOODSCHAP, JAN MARIE, DE GEBOORTE VAN JEZUS, DE AANBIJDING DER KONINGEN

van het altaar een eenvoudig sacramentshuisje, waarvan het kastje een met ijzer beslagen deurtje had. Ter linkerzijde de piscina, een versierd nisje in den muur met een komvormige zerk, waarin de priester voor en na de misbediening zijn handen waschte. Dergelijke lavatoria vindt men nog in tal van kerken. ☞ Vóór het altaar, aan den sluitsteen van het gewelf, hing een altijd-brandende godslamp en in den triomphoog een cirkelvormige ijzeren lichtkroon, waarop een 8—12 tal vetkaarsen ontstoken konden worden. ☞ Een verhoogde lezenaar, in latere jaren met hout omtimmerd, groeit uit tot een preekstoel. Zelfs dit meubel liet zich in baksteen uitvoeren. Het kerkje te Fransum bezit het laatst overgebleven exemplaar, dat — schrikt u niet — eertijds jaarlijks werd gekoolteerd. Later is die dikke laag teer er — wederom ten koste van het gestoelte — afgebikt. Momenteel is het geheel rood geverfd, terwijl de voegen wit zijn geschilderd. ☞ Ook het doopvont werd van baksteen opgemetseld en doorgaans van een looden binnenbak voorzien. De bewaardgebleven exemplaren bestaan meereendeels uit zandsteen en zijn met dierfiguren en primitieve randen versierd. ☞ De wijwaterhouders werden eveneens van klei gebakken, doch ook van koper of zandsteen vervaardigd. ☞ Eenvoudige zit- en knielbanken in het schip en een biechtstoel in het koor completeerden het meubilaar. ☞ De kruisweg in 14 staties, zooals die nu in elke R.K. kerk voorkomt, kende men niet. Wel werden reeds vroeg muurschilderingen aangebracht, o.a. te Stedum, Loppersum, Middelstum, Sellingen enz. In enkele kerken, o.a. te Bierum, worden den bezoeker nog wijdingskruisen getoond, doorgaans aangebracht op de muren van het koor, als de kerk, bijv. na een belegering, opnieuw door den bisschop was gewijd. ☞ De offervaardigheid der parochianen

NED. HERV. KERK TE FRANSUM (GEM. ADUARD), GEBOUWD IN DE 15e EEUW

maakte het weldra mogelijk de eenvoudige kruisen te vervangen door zilveren, soms met edelsteenen bezet. ☞ Men vergat daarbij, dat Christus, dien men wilde volgen en dienen, aan een kruis van het eenvoudigste materiaal Zijn marteldood was gestorven. ☞ De bezittingen van kerken en kloosters namen zeer snel toe. Binnen den tijd van een eeuw was menig klooster rijk en dus machtig. Het was vooral het grondbezit, dat de plaats van den abt ten opzichte van den landadeel bepaalde. Als Philips II als toekomstig landsheer wordt gehuldigd, tekenen voor de Ommelanden de Abten van Aduard en Wittewierum benevens de jonkers Christoffer van Ewsum en Hidde Jensema de daarvan opge maakte acte. Aan het einde der 16e eeuw bezaten de gezamenlijke kloosters $\frac{1}{7}$ deel van het ontgonnen land van het gewest. ☞ Geen wonder, dat ook het godshuis in dezen rijkdom deelde, evenals de pastorie en de kloostergebouwen; men kan het zelfs als een zeker machtsvertoon beschouwen. Doch ondanks de hooger gestelde eischen bleef de baksteen in eere. Steeds vaardiger werd men in de toepassing ervan; de fraaie gevels en de rijke profileeringen bevestigen het. Zelfs beelden werden uit klei gesneden! Het Museum van Oudheden te Groningen bezit een baksteen Christuskop, gevonden bij de kerk van Ten Boer. Doorgaans waren deze heiligenbeelden van hout of van zandsteen. ☞ Langzamerhand valt er ook een verandering waar te nemen in de architectuur der gebouwen. De ontwikkeling der bouwkunst maakte het mogelijk de drukverdeling anders te regelen. ☞ Eertijds drukte het steenen gewelf met volle kracht zijdelings op de muren van het gebouw. Als gevolg hiervan moesten deze zeer zwaar zijn en was het niet mogelijk breede kerken te bouwen. Ook de ramen bleven smal en klein, ten einde de muren niet te veel te verzwakken. ☞ Tenslotte kwam men op het idee den druk der gewelven over te brengen op vaste, onwrikbare punten. De ontwikkeling ging uit van het halfronde tongewelf. Eerst dienden de gordelbogen, tegen de muren overgaande in pilasters, nog tot steun van gewelf en muur, later zijn het deze bogen, die den druk opnemen en overbrengen op verzwaaarde pilasters. Zoo wordt dan de vulling tusschen de gewelfribben in hoofdzaak gedragen door

NED. HERV. KERK TE MARSSUM (GEM. APPINGEDAM), GEBOUWD IN DE TWEEDE HELFT DER 12e EEUW. HET HALFRONDE KOOR IS GEDEKT MET HOLLE EN BOLLE PANNEN

die ribben en pilasters. De muren kunnen dus dunner zijn en verder van elkaar staan. Ook zijn dan grootere ramen mogelijk. ☼ Het zware, gedrongene, dat de Romaansche bouworde kenmerkt, heeft afgedaan. Het is als een uitgroeien der plompe steenmassa's tot sierlijke bouwwerken, indrukwekkend door hun hoogte en door hun schoonheid van lijn. ☼ Steeds verder gaat de ontwikkeling, steeds gewaagder worden de toepassingen. Ronde koepelgewelven, geworden tot kruisgewelven, worden steeds sierlijker, steeds hooger, steeds samengestelder. ☼ Fraaie gewelven treft men in veel kerken aan. Merkwaardig is vooral dat te Loppersum, door zijn vele geledingen wel „het vischnet van Petrus” genoemd. ☼ Ter versiering werden in het bouwwerk randen van Bentheimer zandsteen aangebracht, die niet alleen door het vervoer kostbaarder was dan baksteen, maar ook geschoolde bewerkers vereischte. Het contrast tussen de bleeke natuursteen en de frisch-roode bak-

steen wist men goed te benutten; vooral aan den toren te Noordwolde. Vele zijn de toepassingen, vooral als traceringen in de ramen-, als deuren raamomlijstingen, basementen, kapiteelen, consoles enz. ☼ Het meest bewonderenswaardige stuk in de

provincie Groningen is wel het oxaal van Baumberger kalksteen dat de kerk van het klooster Ter Apel verdeeld in een monniken- en leekenkerk. ☼ Met dat in de Sint-Joriskerk te Amersfoort is het het eenige gotische oxaal in Nederland. Aan de zijde van de monnikenkerk is duidelijk te zien, dat op den maansikkel een Mariabeeld heeft gestaan met aan iedere zijde een profeet en zes apostelen. ☼ Zeer merkwaardig zijn hier de koppen, zichtbaar in de toevallige schaduwvormen van de vischblaas-motieven. Volgens overlevering zou de beeldhouwer dit met opzet zoo gemaakt hebben, dat er monnikenkoppen met breede voorhoofden, neuzen en monden in te zien zouden zijn. ☼ Aan de zijde van de leekenkerk zouden twee altaren moeten zijn geweest, aangezien er nog twee piscines en ook nissen, waarin tamelijk groote beelden hebben gestaan, aanwezig zijn. ☼ Doch niet alleen dit onderdeel, het geheele klooster, gerestaureerd door wijlen Ir. C. L. de Vos tot Nederveen Cappel, is een juweeltje van middeleeuwsche bouwkunst. ☼ De stichting dateert van 1216, toen eenige monniken van de Premonstratenser orde zich nederzetten bij het

riviértje De Runde. Het klooster maakte, vooral door de inmenging in den strijd tusschen de Schieringen en de Vetkoopers, een woeligen tijd mede. Door koop en schenking kwam het in bezit der Kruisheeren, die er in 1464 het tegenwoordige gebouw stichtten. Na de Reductie in 1594 werd het geseculariseerd en deed tot 1637 dienst als passantenhuis, waarin doortrekkenden reizigers onderdak en voeding werd verstrekt. In 1834 werd — wegens bouwvalligheid — de bovenverdieping met de slaappleatsen der monniken afgebroken. ☼ De gebouwen zijn geplaatst rondom een dooreen kloostergang omgeven binnentuin. ☼ Van de vele merkwaardigheden vallen de kerk en de kloostergang het meest op. Een der kamers van den oostvleugel heeft een laat-gotisch plafond van rijk versierd eikenhout en een in rococostijl gebeeldhouwden zijwand. Verder treft men er als bijzonderheden nog aan de zaal van het oude refter en een zeer oude zandsteen schouw in het vertrek

waar vroeger school werd gehouden. Ook is er een zaal met een laat-gotisch erkertje (1 5 5 4), waarvan de ramen nu weer met gebrandschilderd glas zijn gevuld. Waarschijnlijk heeft hierin vroeger een altaar gestaan. ☼ Van het meubilair mogen niet

onvermeld blijven het levitengestoelte met drie zitplaatsen en de eikenhouten heerenbanken, waarop de slechte eigenschappen der menschen zinnebeeldig zijn voorgesteld. ☼ Meer nog dan deze onderdeelen spreekt het gebouw zelf door zijn indrukwekkende voornaamheid. In de schilderachtige, boschrijke omgeving komt het klooster met zijn bekoorlijk spel van kleur en lijnen buitengewoon goed tot zijn recht.

(Slot volgt)

BLAPS. EEN IN TUINEN EN SCHUREN VOORKOMENDE KEVER
(Uit: K. O. Bartels, „Belauschtes Leben", Uitg. Verlag H. Bermühler, Berlin)

KEVERS IN HUIS

(Slot van bladz. 603)

DE kever zelf is bruinzwart, lang en smal; wie meelwormen kweekt, krijgt ze natuurlijk in massa te zien. ☼ Zeer onwelkom zijn ook de hier afgebeelde zwarte torren, die wetenschappelijk Blaps heeten. Dat zijn werkelijk flinke torren, die veel op loopkevers zouden lijken als hun lichaam niet zoo eigenaardig spits toeliep. Ze leven ook van andere plantenkost, zoodat ze in tuinen en schuren nogal eens zijn te vinden.